

Горан Коруновић

ПОНОРНИЦА ОСЕЋАЈНОСТИ, И (ЛИРСКИ) ИЗЛАЗАК НА ПОВРШИНУ

Урош Котлајић: *Песме*,
Едиција *Caché*, ауторско издање, Београд, 2011.

Трећа збирка песама Уроша Котлајића насловљена је на начин који буди асоцијације на конвенционално именоване књига лирике ранијих епоха, поготово модерне са почетка XX века. Међутим, у данашње време, у контексту изразитог поетичког плурализма, у оквирима актуелне песничке сцене густо прошаране ванлитерарним факторима који одлучују о (не)видљивости одређених остварења и опуса, у први мах се може учинити да издвојени наслов сведочи о традиционалном поетичком духу, о патином заоденутом разумевању поезије, вођеном идејом да је савремени песнички израз неизоставно недорастао при поређењу са лириком окончалих времена.

Ипак, увид у саме песничке текстове компликује такав наивни читалачки приступ – пред нама је низ ненасловљених остварења, лирски ток чија напетост између интегративности и расутости ре-контекстуализује уведена праксу именовања збирке. Наиме, иако би се начелно могло казати да се формално-изражајна својства Котлајићеве поезије надовезују на поетичко срастање авангардног отпора према строгим морфолошким оквирима, и поверења у аналогију између песничких слика и њима претходеће осећајности (парадигматична је, у том контексту, рана поетика Милана Дединца), тиме се тек делимично погађа смер у ком води поступак надсводњавања Котлајићевих текстова означитељем *йесме*, насловом који би брзоплети критичар могао препознати као анахрон и поједностављен.

На делу је заправо смело превредновање природе жанра лирске песме, тј. тешко се може мимоићи утисак да однос наслова збирке и морфолошко-семантичке конфигурације текстова одашиље поруку по којој се управо предочена међузависност мотива и облико-творних решења може категоризовати као *поезија*, не у есенцијалном смислу или пак у контексту строго номиналистички разумеваног жанра, већ као двогуби процес: призивања артикулационе потпоре при изношењу садржаја који се опиру конкретизацији, и, осим тога, реорганизације степена релеванције компоненти које конституишу лирску текстуалност. Другачије казано, интригантна тема се одржава у доступним опсезима, подсећањем да је реч о песничкој обради, о стваралачком чину, о одабиру познатих уметничких средстава при превођењу у језик, али се унутар тих оквира настоји прерудити устаљена (чак и авангардна) представа о томе шта би могла бити лирска песма.

Све ово постаје видљивије и јасније када се пажња посвети интерпретацији самих песама. Већ радијалне релације између уводних текстова откривају важно својство Котлајићевог израза – могу се, најпре, наслутити скициране околности од којих се полази (садржаји приватности, интимни сусрети, кадрови свакодневице), из чијих оквира пристиже и препознатљива лексика, да би се, мимо тих трагова референције, упечатљивијим и релевантнијим учинила два фактора: принцип конституисања и надовезивања слика које пресецају обресе ситуација, и конфигурација лирског субјекта. Осврнемо ли се прво на лирско Ја, уочљиво је да се оно остварује у напетости између позиције привидно „оживљеног” аутора (Она говори: „Уроше, / на црвеном тротинету уђеш у време, / као што се улази у појам, / споро, раздвајајући странице / које су нејасне”, подв. Г. К.), и *полазишћа* исказа које је тек начелно локализовано унутар контура приватних околности, а које заправо поседује „генераторе” налик реци понорници, видљиве тек у високосензибилизованим метафоричним и метонимијским одјецима.

Другим речима, уместо ироничног поигравања постструктуралистичким погледима на ауторско питање, у поезији Уроша Котлајића долази се до (увек измичуће) *границе* лирског говора која чува естетске потенцијале, истовремено готово потпуно укидајући артифицијелно-посредничка средства, чинећи тематизована искуства непосредним и живим готово до нивоа исповедног излива изразитог емотивног набоја. Несвакидашње, готово парадоксално сагласје ретко особене сликовитости и садржаја који, упркос метафоричним веловима, чувају набој огољености и непосредности – баш то чини издвојене *Песме* поезијом која би се могла препознати као интимно лирско писмо управо нашег времена: „Опет, / шта се догађа у њиховим собама / (...) / јер

се не може заспати у тишини / као што се не може заспати у рингу // колико прозора, колико укрштених зидова / колико пластова сена, колико рунди, / колико тушева и огледала (где су све / огледала, где је кревет), колико ексера / неправилно укуцаних / канапа за веш преко голих стомака на кревету / столњаци преко тела стиснутих без обале за / дисање / ручак без кашика, прозор без позадине”.

Када кажемо да је реч о лирици нашег доба, вреди бити прецизнији: није посредни епохални замаха и амбиција дијагностицирања тзв. „духа времена”; пре би се могло рећи да је на делу обзнањивање лирике која је иманентна управо другој деценији нашег века, израсла делимично из атмосфере феминистичког проширења простора емотивности и сексуалности, и из самосвесног отклона од планског, стратегијског конституисања песничког израза, поступка својственог и многим постмодернистичким песницима/песникињама. Отуд утисак да Котлајићева сликовитост следи поменути непредвидљиву „реку порнографије” осећајности, садржаје изненађујуће и по сам субјект, конституишуће по њега, али и заслужне за ломове, прекиде, ишчашења, *расипања* у саморазумевању, у поимању интимних односа, у схватању контингенција свакодневице: „Слика возова који прелазе мост / и затим, / расипање моста / (као / расипање сталне погнутости над њивама, / годинама / сваке клице / сваког вриска / сваке грашке љубави из чела) / расипање расипање расипање раси”.

Чини се, заправо, да тај интригантни полазни (унутрашњи) импулс, та иницијална силовитост, тек наслућена и сугерисана захукталом реченичном фразом, подразумева и не-људски квалитет ослобођен контроле субјекта, тј. виталистичко гирање које артикулисане видове задобија у блесковима песничких слика, парадоксално назначавајући и контуре једног динамичног живота, једне узбуркане душевности, једног људског лица. У том контексту није нејасна појава својеврсних „рупа”, дисконтинуитета у изразу, изненађујућих прелома у назначеним обрисима слика: „Јутарњи љубавници / Гладни од дугачке ноћи, чији талас / их избацује / Са три дебела слоја на себи, као / Јабука, у њеном сувом срцу / Са ситним знојем, врућим на стомацима // Намештају се као мостови, / Спори од спавања // Можеш да ме носиш на леђима / Бунар, испод постељине / Стегнути жицама” (подв. Г. К.). Појава мотива *бунара* је, стиче се утисак у први мах, саставни део метафоричног склопа чија је друга компонента одређење „испод постељине”. Ипак, он представља својеврсно „удубљење” у семантичкој равни, интригантни искорак који, без стабилне једнозначне копче (на синтаксичком плану) са претходећим и наредним сегментима реченице, доноси сложени значењски ефекат – потенцијално оделит од осталих исказа, *бунар* се парадоксално обзнањује и као смисаони

суплемент, као жариште од кога зависи крајњи домет семантичких поља којима је окружен; томе потпору даје и могућност да се детаљ из последњег стиха („Стегнути”), разуме и као одређење љубавника, али и као императив.

Такав поступак симптоматичан је за Котлајићеве *Песме* – не ради се тек о субверзији линеарног, континуираног лирског говора, о формално-изражајном маниру неоавангардне провенијенције, већ управо, као у претходном примеру, о формирању мреже означитеља чија логика није поетички кохерентна, нити је унапред подразумевана, чак је неподложна било ком појединачном поетичко-идеолошком полазишту унутар плуралне традиције авангардних „изама”. Књижевноисторијска оптика, наравно, увек може пронаћи копчу са песничким говорима прошлих епоха, али би примереније било паралаксично кориговати перспективу, и, од песме до песме, природу дисконтинуитета поимати читалачким препуштањем партикуларним мотивско-стилским, поетичким својствима одабране песме.

Стога се упутним може учинити управо повратак на почетна питања насловљавања збирке, и на проблеме жанровске природе – Котлајићеве *Песме* су лирски продукт једног креативно и поетички ослобађајућег процеса, у ком поезија не настаје под уливом несвесног, као код надреалиста, нити под „диктатом маште”, како би се претпоставило за многе модернистичке поетике рембоовског одјека, већ (уз ипак непотпуно угашене додире са поменутиим стваралачким концептима) израста услед доминације емотивног живота, услед диктатуре оне равни егзистенције која се функционално, некад и наивно раслојава на сентименте „нежности”, „беса”, „туге”, „љубави”. Наравно, никако није намера да се строго и симплификовано диференцирају садржаји унутар субјективитета, али се тешко може мимоићи утисак да се у Котлајићевим *Песмама* заправо говори о љубави, уз мноштво емотивних валера и интерференција са другим осећањима. Другим речима, вид насловљавања збирке сада добија потпунији смисао – оно што се подразумева под означитељем „песме”, бива превредновано егзистенцијалним претходећим садржајем, непотпуно предвидљивим и (не)контролисаним, обзнањиваним у песничким сликама изненађујућих диспаратности и дехармонизације; наслућујемо да је реч о монструозном ковитлацу љубави, иако се реч „љубав” једва помиње. Управо, дакле, када „песме” постану *Песме*, као у случају Котлајићеве лирике, осећамо да поезија говори о љубави продорније, интригантније и далекосежније него било који други дискурс. То од поезије, признали то или не, најчешће и очекујемо.